

Яроменко О. В., к. геогр. н., доцент, Шевчук Т. М., студентка магістратури (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САКРАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

***Анотація.** В статті досліджено особливості розвитку релігійного туризму у Рівненській області. Розкрито сутність понять «релігійний туризм». Визначено функції сакрального туризму та передумови розвитку релігійного туризму в регіоні. Здійснено огляд сакральних рекреаційно-туристських ресурсів Рівненщини. Проаналізовано історичний та туристичний потенціали сакральних об'єктів Рівненщини. Окреслено перспективи розвитку релігійного туризму для запровадження і формування маршрутів релігійного туризму.*

***Ключові слова:** релігія, релігійний туризм, паломництво, сакральні рекреаційно-туристські ресурси, релігійні центри, сакральні об'єкти, монастирські комплекси.*

***Аннотация.** В статье исследованы особенности развития религиозного туризма в Ровенской области. раскрыта сущность понятий «религиозный туризм». Определены функции сакрального туризма и предпосылки развития религиозного туризма в регионе. Осуществлен обзор сакральных рекреационно-туристских ресурсов Ровенской области. Проанализированы исторический и туристический потенциалы сакральных объектов Ровенской области. Очерчены перспективы развития религиозного туризма для внедрения и формирования маршрутов религиозоведческого туризма.*

***Ключевые слова:** религия, религиозный туризм, паломничество, сакральные рекреационно-туристские ресурсы, религиозные центры, сакральные объекты, монастырские комплексы.*

***Annotation.** The features of the religious tourism development in the Rivne region are revealed. The essence of the concept «religious tourism» is highlighted. The functions of sacral tourism are named. The preconditions of religious tourism development in the region are determined. An overview of the sacred recreational and tourist resources of the Rivne region was carried out. The historical and tourist potential of sacred objects of Rivne region is analyzed. The prospects for the development of religious tourism for the introduction and formation of routes of religious tourism are outlined.*

Key words: *religion, religious tourism, pilgrimage, sacred recreational and tourist resources, religious centers, sacred objects, monastic complexes.*

Однією із важливих сторін життя людини і суспільства в цілому є релігія, яка часто виступає вирішальним чинником визначення ціннісних орієнтирів індивіда, впливає на формування традицій народу, його моралі тощо. Релігія охоплює не лише сукупність вірувань у вищі потойбічні сили, а й обряди, норми поведінки, предмети релігійного культу, релігійну атрибутику, сакральні об'єкти. З огляду на підвищення рівня релігійної свідомості населення, що виражається у дедалі більшій кількості людей, які відвідують сакральні об'єкти, постала потреба організації релігійно-туристської діяльності, що сприяло зародженню нового напрямку у туризмі, іменованим релігійним (сакральним) туризмом.

Проблематика релігійного туризму висвітлена у працях географів, економістів, туризмознавців, теологів. Праці Т. Божук, Н. Голодюк, Є. Ковальчука, О. Любіцевої, К. Мезенцева, С. Павлова, В. Патійчука, О. Шаблія, Л. Шевчук [1–8] присвячені як комплексним так і регіональним вивчення сакрального туризму. Однак, сакральна складова туризму на прикладі Рівненщини залишається недостатньо дослідженою.

Мета нашого дослідження – проаналізувати передумови та окреслити перспективи розвитку релігійного туризму у Рівненській області.

Завдання дослідження: розкрити передумови розвитку релігійного туризму в регіоні, продемонструвати потенціал релігійного туризму Рівненщини на прикладі сакральних об'єктів, святих місць тощо; з'ясувати перспективи розвитку сакрального туризму для окресленого регіону.

Релігійний сегмент туристсько-рекреаційної діяльності поділяється на власне релігійний туризм, коли до програми огляду включено сакральні об'єкти і паломництво, що розглядається як віра людини, пов'язана з певними територіями і сакральними об'єктами. За основу виділення взято специфіку релігій, умови перебування та правила поведінки відвідувачів у межах (чи на території) сакральних об'єктів (за С. Дутчак, М. Дутчак, 1999). Туризм релігійний, О. Ільїна (2004) вбачає як різновид туризму, пов'язаний із регулярним відвідуванням віруючими «святих місць» і релігійних центрів [5].

Термін «сакральний» (лат. священний), той, що причетний до релігійного культу і ритуалу, обрядовий. У найширшому розумінні він означає внутрішній, священний, святий, потаємний, духовний, особистий світ людини тощо [8].

За А. Ковальчуком (2000), паломництво – це подорож до релігійного об'єкту як рекреаційного ресурсу, що може сприяти духовному оздоровленню, пізнавальній діяльності і насиченості туристичними враженнями подорожнього. Релігійний туризм є досить тривала подорож

(понад 24 години), без оплачуваної діяльності із зобов'язанням залишити країну або місце перебування у зазначений термін і повернутися до місця свого постійного проживання; подорож до релігійного об'єкта не лише як до атрактивно-рекреаційного явища, що несе значну культурно-пізнавальну інформацію, а подорож з метою поклоніння святості релігійного об'єкта, що є одним із виявів віри такого подорожнього у догмати своєї релігії, свідченням його належності до певної релігії чи конфесії [6].

Основу релігійного туризму складають сакральні рекреаційно-туристські ресурси, які такі, об'єкти, що пов'язані з релігією та можуть бути використані для задоволення потреб релігійного туризму. Релігійні споруди часто вирізняються історико-культурною та сакральньо-мистецькою привабливістю. Сакральні об'єкти і предмети релігійного культу становлять не лише духовну, а й культурно-мистецьку, історичну, архітектурну цінність, а досвід паломництва, яке існує уже сотні років, охоплює лише духовну його складову. Зацікавленість туриста значно ширше ніж паломника. Окрім того в умовах сьогодення турист вимагає сучасного сервісу, що спричиняє необхідність вивчення атракційності території для потреб релігійного туризму. Перевагою у розвитку релігійного туризму є те, що сакральні об'єкти можна відвідувати протягом цілого року незалежно від погодних умов, віросповідання, політичних амбіцій тощо. Отже, туристичні подорожі до сакральних місць можуть здійснюватися не лише з паломницькою, а й з пізнавальною метою. У такому разі турист більше зацікавлений в культурних об'єктах, як частині історичної та архітектурної спадщини, а ніж у їх духовному призначенні, а самі об'єкти виступають історико-культурними рекреаційними ресурсами.

Рівненська область, як частина Волинської землі, має свою багату історію, що зумовило релігійно-конфесійний склад її населення і наявність різноманітної сакральньо-архітектурної спадщини. Вивчення цієї проблематики на теренах Рівненщини дасть можливість знайти максимально ефективні шляхи використання туристичного потенціалу сакральних об'єктів впровадження яких, в свою чергу, принесе нові надходження у місцевий бюджет, сприятиме розвитку малого бізнесу, інфраструктури в регіоні тощо.

На території Рівненської області нараховується 109 пам'яток архітектури національного значення, більшість з них – 75 це сакральні споруди (церкви, дзвіниці, монастирі). Історично першою визначною сакральною пам'яткою Рівненщини вважають печерний і наземний монастир в с. Кураш, що знаходиться на лівому березі річки Горинь, на території Курашських гір. Його заселення датується XII ст. Пізніше в кін. XV – поч. XVI ст. князі Гольшанські-Дубровицькі вибудували храм в с. Кураш і освятили його в ім'я Преображення Господнього [7].

Частина сакральних споруд розташована поблизу інших історико-архітектурних пам'яток або входять до складу історико-культурних,

архітектурних меморіальних заповідників, що робить їх значно привабливішими для туриста, який подорожує з пізнавальною метою. Так до складу Острозького історико-культурного заповідника входять такі сакральні пам'ятки національного значення як Церква Богоявлення Господнього (1521 р.), Костел Успіння Діви Марії (XV–XIX ст.) та Монастир-фортеця Св. Трійці (XV–XVII ст.). В рамках історико-культурного заповідника м. Дубно знаходяться келії монастиря бернардинців (XVII ст.), монастир кармеліток (XVII ст.), Юр'ївська церква (XVIII ст.).

Окрім того в містах Дубно та Острог знаходяться й інші сакральні пам'ятки, як наприклад Велика синагога та монастир капуцинів в Острозі, церква Богоявлення Господнього, що розташована на замковій горі в комплексі замкового архітектурного ансамблю. Це пам'ятка волинського сакрального будівництва збудована в XVI ст., яка була фактично знищена до 1886 р., але відреставрована вже наприкінці 1980–90 рр. [7].

На території Рівненщини є давні монастирські комплекси, які складають основу розвитку релігійного туризму та паломництва. До прикладу Корецький Свято-Троїцький жіночий монастир (XVII ст.) є серед числа найбільш відомим на теренах Рівненщини, України та найбільш привабливим серед паломників з сусідніх країн. У Свято-Троїцькому храмі знаходяться престולי на честь Святої Трійці, Успіння Пресвятої Богородиці та в ім'я преподобного Йова Почаївського. У Свято-Троїцькому храмі зберігається стародавня ікона Божої Матері – Споручниця грішних (надав її монастиреві 1622 року Ян-Карл Корецький).

Також однією із найвизначніших пам'яток релігієзнавчого туризму є Свято-Троїцький Дерманський жіночий монастир, який збудований за часів князя К. Острозького в XV ст. й утримувався за кошти родини Острозьких до XVII ст. Сакральний архітектурний комплекс монастиря зберігся майже повністю із XVII сторіччя. На території монастиря розташовано три церкви, існував підземний комплекс монастиря, який наразі недоступний для огляду.

Свято-Миколаївський Городоцький жіночий монастир, це пам'ятка архітектури, зі статусом лаври, знаходиться у селі Городок Рівненського району. На території монастиря знаходиться чотири храми. Головна святиня монастиря, це чудотворний образ Божої Матері «Козельщанська» (Милосердна), що переданий в дар монастирю Києво-Печерською Лаврою.

Ще один із монастирських комплексів знаходиться у с. Межиричі Острозького району (Свято-Троїцький Межирицький чоловічий монастир). Це комплекс архітектурного ансамблю XVI–XVII ст. Початок будівництва був профінансований К. Острозьким: це Троїцька церква на території монастиря в 1523 р. В архітектурі Троїцької церкви простежується поєднання давньоруської традиції зодчества з пізньоготичними проявами

західноєвропейської архітектурної моди. У монастирі зберігається коронована ікона «Богородиця Одигітрія» XV–XVI ст. [7].

Сакральні пам'ятки є не стільки архітектурними спорудами, а швидше витворами релігійного малярства та іншими артефактами церковного, або ж культового походження. Серед православних святинь, які мають історичне значення, можна виділити історико-культурний центр в с. Пересопниця, де нещодавно було відновлено монастирський комплекс XVI сторіччя [11]. У с. Пересопниця знаходиться дерев'яний храм св. Миколая, будівництво якого датується XVII–XVIII ст. Деякий час храм належав греко-католикам. У дзвіниці зберігається велика кількість греко-католицьких ікон та церковної утварі [7; 8].

На території Рівненщини є численні дерев'яні православні святині, що були збудовані в період XVII–XIX ст. Такі церкви ми можемо спостерігати в м. Клевань (церква Різдва Христового XVIII ст.), м. Дубно (Свято-Преображенська церква XVII ст.), м. Дубровиця (церква Різдва Пресвятої Богородиці XIX ст.). На жаль, православні сакральні споруди цих територій не дуже приваблюють туристів або паломників, у порівнянні з іншими архітектурними та історичними місцями цієї території. Окремої уваги також заслуговують пам'ятки дерев'яного сакрального зодчества, які трапляються зазвичай у сільських населених пунктах [8].

Білівський монастир теж вважаємо як перспективний центр релігійно-паломницького туризму Рівненської області. Головними святинями обителі є ікона Божої Матері «Стягнення загиблих» та ікона Діви Марії «Достойно є». Жіночий монастир Різдва Пресвятої Богородиці може стати як популярне місце паломництва та туризму не лише в регіоні, а й на теренах України.

Окремо варто зазначити, що до комплексу паломницького і релігійно-туристичного туризму, який базується навколо Почаївської лаври, що у Тернопільській області входить гідрологічна природна пам'ятка сакрального характеру – джерело (купальня) святої праведної Анни в с. Онишківці Дубенського району. На його території знаходиться скит святої праведної Анни Свято-Миколаївського Городоцького жіночого монастиря УПЦ МП [8]. Зацікавленість серед подорожуючих становить і джерело Св. Миколая, що знаходиться у с. Гільча-Перша Здолбунівського району та має унікальні цілющі властивості.

В області зареєстровані громади Об'єднання хасидів Хабад Любавич іудейських релігійних організацій України. Тому м. Млинів, що на Рівненщині, в майбутньому прокують визнання як центру паломництва хасидів.

Вважаємо, що потенціал для розвитку сакрального туризму на Рівненщині досить високий. У регіоні є усі можливості для функціонування сакрального туризму з пізнавальною метою, задля реалізації культурно-освітніх й рекреаційних потреб, так і з релігійно-духовними мотивами. Релігійний туризм визначається з важливості місця з позиції релігії,

приурочений до певних подій сакрального характеру, проте й залежить від масштабів та рівня розвитку туризму в регіоні загалом. Найбільші перспективи для розвитку стійкого сакрального туризму вбачаємо, передусім, на основі уже діючих монастирських комплексів та окремих святинь з високою атрактивністю (ікона, джерело тощо).

Для успішного функціонування сакральної складової туризму та паломництва необхідно провести масштабну роботу, щодо розробки нових туристських маршрутів, що включатимуть виключно релігійні об'єкти та досить ефективним, вважаємо, створення комплексних туристських маршрутів, з врахуванням релігійних святинь та інших видів туристсько-рекреаційних ресурсів (природних, суспільно-історичних). Не менш важливим для успішного функціонування сакрального туризму залишається й утримання належного рівня розвитку інфраструктури (закладів ночівлі, харчування, транспортної доступності тощо). Необхідними є створення туристичних кластерів, оптимізація спеціалізованих сайтів інше.

1. Шевчук Л. Т. Сакральна географія : навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 1999. – 160 с. **2.** Биржаков М. Введение в туризм / М. Биржаков. – СПб. : Издательский дом «Герда», 2003. – 5-е изд. – 320 с. **3.** Павлов С. В. Географія релігій / С. В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любіцева. – Київ. : Артк. – 1998. – 504 с. **4.** Патійчук В. О. Волинська область як потенційний регіон релігійно-паломницького туризму / В. О. Патійчук, Ю. С. Ломізова // Індустрія гостинності у країнах Європи / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 29–31 березня 2012 р. – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2012. – С. 88–92. **5.** Божук Т. Поняття, функції та завдання релігійного туризму / Т. Божук // Вісник Львів. ун-ту. – Серія Геогр. 2010. – Вип. 38. – С. 37–44. **6.** Ковальчук А. С. Географія релігій в Україні / А. С. Ковальчук // – Л.: Видавн. Ц. ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 308 с. **7.** Рожко В. Православні святині історичної Волині / В. Рожко. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 558 с. **8.** Голодюк Н. Православні монастирі Рівненської, Тернопільської та Волинської областей як об'єкти паломництва і релігійного туризму / Н. Голодюк // Релігія та Соціум. – 2016. – № 3–4. – С. 22–24.

Рецензент: д.геогр.н., професор Калько А. Д.